

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΜΠΕΔΩΣΗ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕΛΟΥΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Ι. ΒΑΒΙΑΝΟΥ

Θέμα της ομιλίας αυτής είναι ουσιαστικά αυτό τούτο το πρόβλημα της ειρήνης. Της διεθνικής, ή καλύτερα διακρατικής ειρήνης. Το πρόβλημα της μόνιμης απαλλαγής από τον θεσμό του πολέμου.

Το θέμα αυτό το παμπάλαιο και πολυσυζητημένο γίνεται πιο επίκαιρο κάθε φορά που εντείνεται η απειλή ενός νέου μεγάλου πολέμου, όπως συμβαίνει πάλι τον τελευταίο καιρό.

΄Απειρα έχουν λεχθεί και έχουν γραφτεί γύρω από το θέμα αυτό. Δεν έχει, όμως ακόμη, παρουσιαστεί αρκετά στη συνάρτησή του με το ποινικό δίκαιο, παρ' όλο που ουσιαστικά, εκεί ανήκουν και η προβληματική του και η λύση του.

Είναι από καιρό κοινή συνείδηση ότι ένας νέος παγκόσμιος πόλεμος θα σημαίνει ανεπανόρθωτη καταστροφή ενός τεράστιου μέρους της ανθρωπότητας, αν όχι ολόκληρης της ανθρωπότητας, όπως υποστηρίζεται από πολλούς. Επίσης είναι κοινή επιθυμία να καταβληθεί ειλικρινής και σοβαρή προσπάθεια ν' απαλλαγεί οριστικά η ανθρωπότητα από τον θεσμό του πολέμου.

Εκείνο, όμως, που, δυστυχώς δεν έχει γίνει ακόμη όχι πια κοινή συνείδηση, αλλά ούτε καν κοινή υποψία είναι ότι στην πραγματικότητα τέτοια προσπάθεια δεν έχει γίνει ίσαμε σήμερα από εκείνους από τους οποίους εξαρτάται άμεσα η κατάργηση των πολέμων.

Η επιστημονική έρευνα του ζητήματος της διακρατικής ειρήνης αρχίζει λογικά με δύο βασικά ερωτήματα :

Πρώτο : Είναι κατ' αρχήν δυνατή η απαλλαγή μας από τον θεσμό του πολέμου και η αντικατάσταση της ανθαίρετης βίας με μια έννομη τάξη ανάλογη μ' εκείνη που διέπει σήμερα τις ενδοκρατικές πολιτικές σχέσεις των ανθρώπων;

Δεύτερο : Είναι σήμερα γενικά επιθυμητή η κατάργηση του θεσμού του πολέμου; Είναι πάντα εξυπηρετική των συμφερόντων των κρατών και της ανθρωπίνης ζωής γενικά;

Η απάντηση στο πρώτο ερώτημα, αν είναι δυνατή η κατάργηση του θεσμού των διακρατικών πολέμων, είναι από καιρό γνωστή στην επιστήμη, και είναι απόλυτα καταφατική.

Έχει δοθεί από τη φιλοσοφία και την ιστορία του ποινικού δικαίου με την επιστημονική έρευνα της δυνατότητας δημιουργίας καθεστώτος εξαναγκάσιμου διακρατικού δικαίου που να προστατεύει την ζωή και την ελευθερία των οργανωμένων σε κράτη κοινωνιών.

Στη φιλοσοφία του ποινικού δικαίου ανήκει η έρευνα του χαρακτήρα και του προορισμού της ποινής. Τον μέσον, δηλαδή, με το οποίο οι άνθρωποι κατόρθωσαν ν' αντικαταστήσουν την αυθαίρετη άσκηση βίας στις μεταξύ τους ενδοκρατικές σχέσεις, μόλις μπόρεσαν να κατανοήσουν ότι ο περιορισμός αυτός της ατομικής τους ελευθερίας ήταν απαραίτητος για την κοινωνική τους ασφάλεια και προκοπή.

Το συμπέρασμα από την σχετική επιστημονική έρευνα είναι ότι το ίδιο μέσο, δηλαδή η ποινή υπό οποιαδήποτε μορφή, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να δημιουργηθεί μια διακρατική έννομη τάξη, που να εξυπηρετεί καλύτερα από τον πόλεμο την ασφάλεια και την προκοπή των κρατών.

Η πιστοποίηση αυτή μπορεί να διευκολύνει την έρευνα του προβλήματος γιατί υπάρχουν αρκετά επιστημονικά δεδομένα σχετικά με τον τρόπο, με τον οποίο η ατομική αυθαιρεσία αντικαταστάθηκε με την κρατική αντίδραση (δηλαδή την ποινή) στην ανθρώπινη συμβίωση. Τα δεδομένα αυτά μπορεί σ' ένα μεγάλο βαθμό να χρησιμοποιηθούν σαν πρότυπα για την αντικατάσταση της αυθαιρεσίας των πολέμων με μία έννομη διακρατική τάξη. Δηλαδή για την δημιουργία και εφαρμογή διακρατικού ποινικού δικαίου ανάλογου μ' εκείνο που διέπει τις ενδοκρατικές σχέσεις των ανθρώπων.

Η συμβολή αυτή της φιλοσοφίας και της ιστορίας του ποινικού δικαίου στην έρευνα του προβλήματος της ειρήνης είναι σημαντική, αλλά δεν είναι αρκετά γνωστή και επικρατεί σήμερα ακόμη μεγάλη σύγχυση στην εκτίμηση των δυνατότητων δημιουργίας ενός εξαναγκάσιμου διακρατικού δικαίου.

Η ιδέα απαλλαγής από τους πολέμους και δημιουργίας νέων μεγάλων μονάδων ειρηνικής συμβίωσης των ανθρώπων όπως λ.χ. μιας παγκόσμιας συννομοσπονδίας κ.λπ. αντιμετωπίζεται με επιχειρήματα εντελώς αντιεπιστημονικά.

Τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά, λένε πολλοί. Ωραίες είναι όλες αυτές οι ιδέες για την κατάργηση των πολέμων, αλλά δυστυχώς είναι ανεδαφικές και ανέφικτες. Είναι ουτοπικό να πιστεύει κανείς ότι θα θυσιάσουν τα κράτη, και μάλιστα τα μεγάλα κράτη, την εθνική τους κυριαρχία. Δεν είναι διόλου εύκολο αυτό. Κάθε σχετική προσπάθεια που έχει γίνει ίσαμε τώρα έχει αποτύχει. Άλλωστε, ο πόλεμος είναι στη φύση του ανθρώπου. Χρειάζεται πολλές φορές, και υπάρ-

χουν περιπτώσεις που είναι αναπόφευκτος γιατί είναι το μόνο μέσο προστασίας ενός κράτους από σοβαρούς κινδύνους που το απειλούν. Ας αφήσουμε, λέει ο Σοπενχάουερ, ότι χωρίς τον πόλεμο ο υπερπληθυσμός θα δημιουργήσει στον πλανήτη δεινά πολύ χειρότερα από τα δεινά του πολέμου.

Πάμπολλους ανάλογους ισχυρισμούς, που εκφράζουν λίγο πολύ τις ίδιες αντιλήψεις θα μπορούσε ν' αναφέρει κανείς, και δυστυχώς μπορούμε να πούμε ότι οι αντιλήψεις αυτές θεωρούνται θέσφατα και επικρατούν ακόμη σήμερα. Εξάλλου τα κράτη εξακολουθούν να δίνουν πολύ μεγαλύτερη σημασία στα ζητήματα της καλύτερης διεξαγωγής του πολέμου εν αντιθέσει προς τα ζητήματα που άφορουν την εμπέδωση της ειρήνης.

Η κυβέρνηση λ.χ. των ΗΠΑ εκτός από τα σημαντικά ποσά που έχει δαπανήσει ίσαμε σήμερα, σχεδιάζει να δαπανήσει τα προσεχή πέντε χρόνια για εξοπλισμούς και πολεμική προστασία περισσότερο από $1\frac{1}{2}$ τρισεκατομμύριο δολάρια. Κατά έναν άλλο υπολογισμό ένα εκατομμύριο δολάρια ξοδεύονται κάθε λεπτό της ώρας για εξοπλισμούς. Οι προσπάθειες, όμως, για την εμπέδωση της ειρήνης ή δεν χρηματοδοτούνται διόλου από το κράτος ή χρηματοδοτούνται με γελοία ποσά. Το ίδιο και χειρότερο γίνεται στη Σοβιετική Ένωση και ανάλογα στα άλλα κράτη.

Είναι επίσης κοινό μυστικό ότι όσοι ασχολούνται κάπως με την οργάνωση της ειρήνης και μιλούν για κατάργηση των πολέμων κ.λπ. θεωρούνται αφελείς ιδεολόγοι. Ακόμη και αν δεν αποκαλούνται όργανα της μιάς ή της άλλης από τις υπερδυνάμεις, αντιμετωπίζονται συνήθως με το χαρακτηριστικό εκείνο μειδίαμα οίκτου που καταδέχονται να διαθέσουν σε τέτοιες περιστάσεις για τους... «αφελείς ιδεολόγους» οι ανυποψίαστοι της αλήθειας.

Αν εξετάσει, όμως, κανείς προσεκτικά και βαθύτερα τις συνηθισμένες εκείνες παρατηρήσεις που αναφέραμε είναι υποχρεωμένος να συμπεράνει ότι αποτελούν μεγαλοπρεπείς προχειρολογίες, προερχόμενες από συναισθηματικές ή συμφοροντολογικές επιρροές, αυθαίρετες παραδοχές μεταφερμένες συνήθως από προγενέστερες εποχές, στις οποίες μπορεί να είχαν ίσως κάποια θέση, αλλά ξένες σήμερα πια προς την πραγματικότητα και την επιστημονική εμπειρία.

Ασφαλώς δεν είναι εύκολη επιδίωξη ο περιορισμός της εθνικής κυριαρχίας των κρατών. Ποιός είτε το αντίθετο; Δεν είναι, όμως, επιδίωξη αδύνατη και ανεδαφική. Ούτε είναι αλήθεια ότι κάθε προσπάθεια που έχει γίνει περιορισμού της λεγόμενης εθνικής κυριαρχίας έχει αποτύχει. Το αντίθετο ακριβώς αληθεύει όπως θα ιδούμε αμέσως. Ας αφήσουμε ότι και ο θεσμός ακόμη της ισορροπίας των

δυνάμεων που κυριαρχεί σήμερα, αποτελεί φανερό περιορισμό της εθνικής κυριαρχίας, όπως επίσης περιορισμό της εθνικής κυριαρχίας αποτελούν οι συμφωνίες σχετικά με τις σφαίρες επιρροής κ.λπ., κ.λπ.

Μπορεί να είναι αλήθεια ότι ο πόλεμος είναι στη φύση του ανθρώπου. Είναι σύμφυτος με το ένστικτο για αυτοσυντήρηση και με την ανθρώπινη πλεονεξία. Αλλά αυτό δε σημαίνει ότι οι εκδηλώσεις του ενστίκτου αυτού και της ανθρώπινης πλεονεξίας είναι ανεπίδεκτες χαλινού και ότι δεν έχουν πράγματι και επανειλημμένα περιοριστεί και αλλάξει μορφή στη διαδρομή των αιώνων.

Είναι αλήθεια ότι πολλές φορές ο πόλεμος χρειάζεται και είναι το μόνο μέσο προστασίας ενός κράτους από σοβαρούς κινδύνους που το απειλούν. Αλλά η αλήθεια αυτή προϋποθέτει το σημερινό καθεστώς των διεθνικών σχέσεων και την έλλειψη διακρατικού ποινικού δικαίου. Δεν ισχύει αν δημιουργηθεί έννομη τάξη που να προστατεύει καλύτερα τα κράτη. Όστε είναι φανερή *petitio principii* η επίκληση της σχετικής αυτής αλήθειας με την έννοια ότι είναι ανεπίτευκτη η αλλαγή και όταν ακόμη αποδειχθεί ότι με τις σημερινές συνθήκες ο περιορισμός της κυριαρχίας είναι λιγότερο επικίνδυνος και συμφερότερος για τα κράτη.

Όσο για τον φόβο ότι χωρίς τους πολέμους θα γεμίσει τόσο ασφυχτικά ο πλανήτης με ανθρώπους ώστε η συμφορά θα είναι χειρότερη από τη συμφορά του πολέμου, είναι φανερό ότι ο φόβος αυτός είναι, με τις σημερινές δυνατότητες περιορισμού των γεννήσεων, ανυπόστατος. Ας αφήσουμε ότι είναι αλλόκοτο, από τη μια μεριά να θεωρούμε έγκλημα την έκτρωση γιατί καταστρέφει το ανθρώπινο έμβρυο, και από την άλλη να λέμε ότι μας χρειάζεται ο πόλεμος για να αδειάζει κάθε τόσο ο πλανήτης από σχηματισμένους ανθρώπους!

Όστε για τον επιστήμονα, αβασάνιστο και ουτοπικό δεν είναι η προσπάθεια για την κατάργηση των πολέμων, αλλά η αφ' υψηλού και *ex limine* απόρριψη της ιδέας αυτής. Και είναι φανερό, νομίζω, ότι βρίσκεται απόλυτα μέσα στα όρια της επιστημονικής λογικής και ανάγκης η έρευνα του ζητήματος αν είναι δυνατή η μόνιμη απαλλαγή μας από την ανθαιρέτη βία του πολέμου και η αντικατάστασή της με μια έννομη τάξη ανάλογη μ' εκείνη που εγγνύεται το ποινικό δίκαιο στις ενδοκρατικές μας σχέσεις.

Η μελέτη του φαινομένου της βίας στην ανθρώπινη συμβίωση και ειδικότερα του τρόπου με τον οποίο προσπαθεί ο άνθρωπος να προφυλαχτεί από την ανθρώπινη βία, η μελέτη των πρώτων εμφανίσεων της ποινής και του ποινικού δικαίου γενικά έχει οδηγήσει, μεταξύ άλλων, σε δύο βασικές πιστοποιήσεις.

Η πρώτη είναι ότι στην εξέλιξη των ανθρωπίνων κοινωνικοπολιτικών σχέσεων γίνεται μια αδιάκοπη προσπάθεια υποταγής του ενστίκτου στην ορθολογική αντιμετώπιση του κινδύνου.

Η δεύτερη είναι ότι η πορεία αυτή από το ένστικτο προς την λογική σκοπιμότητα επηρεασμένη από οικονομικούς και άλλους παράγοντες οδηγεί στον σχηματισμό όλο και μεγαλύτερων κοινωνικοπολιτικών μονάδων δικαίου και ειρήνης, μέσα στις οποίες η αντίδραση στη βία μεταβιβάζεται από το άτομο στην ολότητα. Αυτά πιστοποιεί η ιστορία του ποινικού δικαίου.

Φαίνεται ότι ο πρώτος τύπος τέτοιας κοινότητας ειρήνης ήταν η οικογένεια. Για διαφόρους λόγους οι άνθρωποι αποφάσισαν να θυσιάσουν μέρος της ανεξαρτησίας τους, της «κυριαρχίας» τους, για να εξασφαλίσουν τα αγαθά που προσφέρει η συμμετοχή στην απλή αυτή κοινότητα ειρήνης. Δεν ήταν όμως ακόμη έτοιμοι ν' αναλάβουν πιο πολυσύνθετες πολιτικές ευθύνες. Ακολούθησε τότε το αναπόφευκτο. Η μια οικογένεια πολέμουσε την άλλη, και αυτό οδήγησε στην ανάγκη να δημιουργηθεί μια νέα υπεριοικονομική έννομη τάξη. Παρουσιάστηκαν οι φυλές και οι άλλοι τύποι οικογενειακών ενώσεων. Και όταν και αυτές αλληλοεξωντόνονταν, παρουσιάστηκαν οι μικρές πόλεις, οι ομοσπονδίες πόλεων, τα μικρά κράτη κ.λπ. Η ανθρώπινη συμβίωση εξακολούθησε να δημιουργεί όλο και μεγαλύτερους κοινωνικοπολιτικούς σχηματισμούς μέσα στους οποίους η ειρηνική συμβίωση έγινε δυνατή με την υποταγή στα κελεύσματα της λογικής και του κοινού συμφέροντος, αντί του ενστίκτου, του πάθους και της αυθαιρεσίας. Την προσωπική αντίδραση αντικατέστησε η αντίδραση της οργανωμένης κοινωνίας δικαίου, ειδικότερα το ποινικό δίκαιο.

Δύο παραδείγματα :

Το πρώτο είναι από τη δική μας την Μάνη.

Εκεί, όπως ξέρετε, επικρατούσε επί αιώνες το έθιμο της βεντέτας. Πολλές φορές, για τη μια ή την άλλη αιτία μια οικογένεια πολέμουσε μιαν άλλη. Ο πόλεμος αυτός, που, όπως είπαμε, είναι από τις πρώτες εμφανίσεις πολέμου μεταξύ οργανωμένων ανθρώπινων ομάδων, οδηγούσε συχνά στην αλληλοεξόντωση.

Μελετώντας εδώ και μισό αιώνα το έθιμο αυτό, έπεσα στο εξής έγγραφο με χρονολογία 7 Δεκεμβρίου 1820 :

«Συναχθέντες ἅπαντες οἱ κάτοικοι τοῦ τμήματος Μαλεῶρη, καὶ βλέποντες τὸ μέγα κακόν, ὅπου μᾶς ἐπαπειλοῦσεν γενικῶς εἰς ὅλους μας, δηλαδὴ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, Θείῳ ζήλῳ κινούμενοι οἱ κάτωθεν γεγραμμένοι γεροντάδες τῆς ἐπαρχίας μας ἀπερρίψαμεν ὅλα τὰ πάθη μας καὶ μόνοι μας ἐτελιόσαμεν ἀγάπες εἰς ὅλα

τὰ χωριά τοῦ μαλεῦρη καὶ ἐλθόντες σήμερον εἰς κονάκια, ὅπου εἶχαν πόλεμον ἀναμεταξύ τους οἱ Τουρκατζάδες καὶ χαλασμοὶ καὶ πιάσιμοι ὁσπιτίων ἀπὸ τὸ ἐν μέρος ὁ γεωργάκης ξερβουλάκος καὶ ἡλίας ξανθάκος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ πατσουριάνοι καὶ καραντζαλιάνοι, οἱ ἔχοντες ἀνάμεσόν τους χαλασμοὺς ὁσπιτίων, μένουν εἰς χρῆς ὁ γεωργάκης ξερβουλάκος καὶ ἡλίας ξανθάκος νὰ φτιάσουν τὰ ὁσπίτια τῶν πατσουριάνων καὶ καραντζαλιάνων, ὅπου τὰ ἐχάλασαν... καὶ ἐπειδὴ καὶ εἶναι χειμῶν, καὶ δὲν ἤμποροῦν νὰ κτίσουν τὰ ὁσπίτια ὅπου ἐχάλασαν δίδεται προθεσμία... νὰ τὰ ἔχουν φτιασμένα τὰ ὁσπίτια τῶν πατσουριάνων καὶ καραντζαλιάνων, ἕως τὸν ἐρχόμενον Αὐγούστου, εἰς τὰς: 15 Αὐγούστου, νὰ τὰ κτίσουν καὶ νὰ τὰ σκεπάσουν μὲ ἔξοδά τους... καὶ τελειώνοντας τὰ ὁσπίτια νὰ κατοικήσουν οἱ πατσουριάνοι καὶ καραντζαλιάνοι εἰς αὐτὰ καὶ νὰ παραδώσουν τὰ ὁσπίτια, ὅπου κάθονται οἱ πατσουριάνοι καὶ καραντζαλιάνοι, εἰς χεῖρας τοῦ ξερβουλάκου καὶ ξανθάκου καὶ ἡμᾶς τῶν γεροντάδων, ὡς ἦτων, καὶ ἂν ἔχουν ἄλλας διαφορὰς μένουν εἰς τὸν τόπον νὰ τὰς θεωρήσῃ, ἐὰν δὲ καὶ δυστροπήσουν ὁ ξερβουλάκος καὶ ξανθάκος καὶ δὲν φτιάσουν τὰ ὁσπίτια τῶν πατσουριάνων καὶ καραντζαλιάνων ἐγγυούμεθα οἱ κάτωθεν γεγραμμένοι γεροντάδες πρὸς τοὺς καραντζαλιάνους καὶ πατσουριάνους νὰ τὰ φτιάσωμεν οἱ γεροντάδες, καὶ οὕτως δίδομεν τὸ γράμμα μας... διὰ σιγουρητὰ τους, καὶ οὕτως ὑποφαινόμεθα τῇ 7 Δεκεμβρίου 1820. κονάκια...»

Με τὸν τρόπο αὐτὸ οἱ κάτοικοι τοῦ τμήματος Μαλεῦρη, «βλέποντες τὸ μέγα κακὸν ποῦ τους επαπειλοῦσε», περιόρισαν τὴν κυριαρχία τους, κατάργησαν τὸν θεσμό τοῦ πολέμου μεταξύ τους καὶ, «θελῶ ζῆλῳ» κινούμενοι, δημιουργήσαν μιὰ ἐννομη τάξη ἐγγυημένη ἀπὸ τοὺς γεροντάδες τους.

Τὸ ἄλλο παράδειγμα, αναφερόμενο σὲ κοινωνικοπολιτικὴ οργάνωση ποῦ βρίσκεται πια σὲ κρατικὸ ἐπίπεδο, εἶναι ἡ περίπτωση τῆς Ελβετίας. Εθνότητες με διαφορετικὴ προέλευση καὶ γλώσσα, ποῦ αλληλοσκοτώνονταν ἐπὶ αἰῶνες ἀποφάσισαν καὶ κατόρθωσαν νὰ σχηματίσουν ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ εἰρηνικά καὶ εὐνομούμενα κράτη τοῦ κόσμου.

Ἡ μελέτη τῶν συνθηκῶν ὑπὸ τις ὁποῖες ἐξελίχτηκαν ἀπὸ μικρότερες σὲ μεγαλύτερες οἱ διάφορες κοινωνικοπολιτικὲς μονάδες δείχνει ὅτι οἱ κυριότεροι παράγοντες γιὰ τὸν σχηματισμὸ αὐτὸν υπήρξαν εἴτε ἡ βία (σωματικὴ ἢ ψυχολογική), εἴτε λόγοι οικονομικοὶ, καὶ ὅτι, στὴν πραγματικότητα τὸ δίκαιο ἦταν ἐπίτενγμα μᾶλλον τῶν αδυνάτων παρὰ τῶν δυνατῶν, ὅπως πιστεύεται συνήθως. Οἱ δυνατοί, άτομα ἢ ομάδες, δὲν χρειάζονται τὸ δίκαιο ὅσο ἡ δυνάμει τους δὲν ἀμφισβητεῖται. Τὸ δίκαιο ὁποιασδήποτε κατηγορίας εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν παρα-

χωρήσεων που αναγκάζονται να κάνουν για οποιοδήποτε λόγο οι δυνατοί προς τους αδύνατους.

Αν έλθουμε στο σημερινό παγκόσμιο καθεστώς, με την ίδια σκέψη μπορούμε να πούμε ότι τα Ηνωμένα Έθνη ήταν μια παραχώρηση που έκαναν οι μεγάλες Δυνάμεις προς τα μικρά έθνη σαν αναγνώριση της αυξανόμενης πολιτικής τους σημασίας. Ας μην ξεχνάμε ότι ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος κερδήθηκε από τις Δυνάμεις εκείνες που παρίσταναν ότι επίστευαν στην δημοκρατία των διεθνικών σχέσεων και εξασφάλισαν την ανεκτίμητη συνεργασία των μικρών εθνών, δίνοντας τίς πιο φιλελεύθερες υποσχέσεις για την μεταπολεμική οργάνωση του κόσμου. Βέβαια, οι περισσότερες από τις υποσχέσεις αυτές, ιδίως οι σχετικές με την οργάνωση του κόσμου σε δημοκρατική βάση, δεν τηρήθηκαν. Ωστόσο οι μεγάλες Δυνάμεις αναγνώρισαν σε κάποιο βαθμό την αδυναμία τους να ελέγχουν αυθαίρετα τον κόσμο, και την σημασία της παγκόσμιας κοινής γνώμης. Δέχτηκαν εν μέρει την ευθύνη να δημιουργήσουν ένα όργανο διεθνικής συνεργασίας που να εκφράζει κάπως την γνώμη της κοινότητας των εθνών.

Έτσι, στο τέλος του δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου είδαμε ν' αναδύεται από το αίμα των εκατομμυρίων νεκρών του μια νέα έκδοση της Κοινωνίας των Εθνών, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.).

Στο Προοίμιο του ιδρυτικού Χάρτη του Οργανισμού αυτού διαβάζουμε ότι τα ιδανικά και οι κοινοί σκοποί των 51 ιδρυτών του είναι μεταξύ άλλων: «ΝΑ ΣΩΣΟΥΜΕ τις γενεές του μέλλοντος από την μάστιγα του πολέμου... και ΝΑ ΕΚΦΡΑΣΟΥΜΕ ΠΙΣΤΗ στα θεμελιώδη δίκαια, στην αξιοπρέπεια και την αξία του ανθρώπου, στα ίσα δικαιώματα ανδρών και γυναικών και των μεγάλων και μικρών εθνών...».

Ξέρομε όλοι ότι, δυστυχώς, οι μεγάλες Δυνάμεις δεν είχαν αρκετό θάρρος να περιορίσουν, λίγο περισσότερο την κυριαρχία τους για να μπορέσουν να πραγματοποιηθούν οι σκοποί αυτοί και για να υπάρξει μια διεθνική οργάνωση παραγωγής και εφαρμογής δικαίου που θα έβαζε κάποια τάξη στο χάος των διεθνικών σχέσεων. Είχαν ξεχάσει τη θλιβερή πείρα του παρελθόντος. Με την αποδοχή διαφόρων συμβιβασμών στον Άγιο Φραγκίσκο, και προπάντων με την θέσπιση του δικαιώματος ν' ακυρώνουν τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας (το περίφημο *veto*) απόδειξαν ότι ήταν ακόμα πολιτικά ανώριμες. Ουσιαστικά, σκότωσαν την ευκαιρία να δημιουργήσουν μια παγκόσμια οργάνωση βασισμένη σε καθαρά δημοκρατικές αρχές. Έγινε αμέσως φανερό ότι και ο πόλεμος εκείνος είχε χαθεί όσον αφορά την παγκόσμια δημοκρατική τάξη. Όσο να υπάρξει κάποια

μεγάλη αλλαγή, η διεθνική πολιτική θ' ακολουθεί πάλι τους κανόνες του παιχνιδιού της ισορροπίας των Δυνάμεων. Το αποτέλεσμα είναι ότι οι διεθνικές σχέσεις εξακολουθούν ν' αποτελούν ένα ηφαίστειο, που άλλοτε είναι ενεργό, άλλοτε ήσυχος, μα πάντα μια τρομερή απειλή.

Παρ' όλα αυτά, ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών, μπόρεσε να βοηθήσει σημαντικά στην εξεύρεση χρησιμοποιήσιμων λύσεων σε διεθνικές διενέξεις. Είναι σήμερα το μόνο μας όργανο ειρηνικών διευθετήσεων των διαφορών μεταξύ των κρατών. Μιά από τις πιο σημαντικές προϋποθέσεις διεθνικής συνεργασίας είναι η δυνατότητα εκείνων που φιλονεικούν να συναντηθούν, να παρουσιάσουν δημόσια τις διαφορές τους και να υποβληθούν στη σωτήρια επίδραση της παγκόσμιας κοινής γνώμης. Ο Ο.Η.Ε. παρά τον άθλιο ρόλο των μεγάλων Δυνάμεων, παρέχει κάποια λύση σ' αυτό το εξαιρετικά σημαντικό και πολύπλοκο πρόβλημα. Αυτό και μόνο υπεραρκεί για να δικαιολογήσει την ύπαρξή του.

Έπειτα, το γεγονός ότι ακόμη και άνθρωποι και κράτη που εμπνέονται από απολυταρχικές ιδεολογίες και περιφρονούν τους δημοκρατικούς θεσμούς υποκλίνονται στην ιδέα των Ηνωμένων Εθνών και υποτάσσονται στην κοινοβουλευτική διαδικασία που τηρείται στις συνεδριάσεις και συσκέψεις αυτού του Οργανισμού, είναι ένας επίσημος φόρος τιμής στη σπουδαιότητα του θεσμού, ένας χειροπιαστός θρίαμβος της δημοκρατίας. Εκτός από αυτά, υπάρχουν οι μη πολιτικές λειτουργίες του Ο.Η.Ε., οι τεράστιες συνεισφορές του, με την διεθνή συνεργασία, στην επιστήμη, στην ανατροφή, στις τέχνες και στη φιλανθρωπία.

Για όλους εκείνους που τοποθετούν την δημοκρατία, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την ειρήνη πάνω-πάνω στον κατάλογο των πολιτικών αξιών, η βαθύτερη σημασία και η πραγματική αποστολή του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών είναι να διευκολύνουν την πορεία προς μια Παγκόσμια δημοκρατική τάξη δικαίου.

Το σοβαρότερο εμπόδιο στην πορεία αυτή είναι η αντίδραση εκείνων που θεωρούν ακόμα τον πόλεμο κατάλληλο μέσο για την πραγματοποίηση των ομολογουμένων ή ανομολόγητων σκοπών τους και κάνουν τον λανθασμένο υπολογισμό ότι όσες και αν είναι οι θυσίες από τη χρησιμοποίηση του πολέμου η ωφέλειά τους από αυτόν θα είναι πάντα μεγαλύτερη. Με τα τεράστια μέσα που διαθέτουν έχουν κατορθώσει να ματαιώνουν την κατάργηση του θεσμού του πολέμου και την δημιουργία ενός διακρατικού ποινικού δικαίου.

Επί κεφαλής τους είναι οι μεγάλες Δυνάμεις για τις οποίες, όπως λέει ο Ambrose Bierce «η ειρήνη στις διεθνικές σχέσεις είναι μια περίοδος εξαπατήσεων μεταξύ δύο περιόδων μάχης». Καταδικάζουν τον πόλεμο όσο έχουν αμφι-

βολίες για την έκβασή του. Είναι, όμως, έτοιμες να καταφύγουν σ' αυτόν μόλις υπάρξει ελπίδα να τον κερδίσουν και ν' αυξήσουν την δύναμή τους.

Μιλούν, βέβαια, για ειρήνη και για δημοκρατία ακόμα. Οι πράξεις τους, όμως, φανερώνουν καθαρά ότι εκείνο που επιθυμούν πάνω απ' όλα είναι ν' αυξήσουν τη δύναμή τους. Στην επιδίωξη του σκοπού αυτού είναι διατεθειμένες να θυσιάσουν την ειρήνη, και η αντίληψή τους για τη δημοκρατία δεν έχει τίποτα να κάνει με την έννοια που περιέχει την ελευθερία, την ισότητα και την δικαιοσύνη για όλους. Για τον ποινικόλογο, η ροοτροπία αυτή μοιάζει πολύ με την ιδέα του εγκληματία ότι η παρανομία τον συμφέρει καλύτερα από την υποταγή στον νόμο, και με την αισιοδοξία του ότι το έγκλημά του θα διαφύγει την τιμωρία.

Εκτός από το αρχικό τους «κατόρθωμα» να διατηρήσουν το δικαίωμα αρνησικυρίας για τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε., οι μεγάλες Δυνάμεις έχουν κατορθώσει ίσαμε σήμερα να βραχυκυκλώνουν κάθε απόφαση που θα μπορούσε να οδηγήσει στην δημιουργία ενός υπερκρατικού δικαίου, του ποινικού δικαίου για το οποίο μιλήσαμε και το οποίο αποτελεί την προϋπόθεση, όπως είδαμε, για την ασφάλεια των κρατών.

Από το πλήθος των περιπτώσεων, που πιστοποιούν το θλιβερό αυτό γεγονός, περιορίζομαι ν' αναφέρω τρεις χαρακτηριστικές.

1.—Όλη εκείνη η εργασία, η οποία έγινε ιδίως στα χρόνια 1947 έως 1950 από την Διεθνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου, μια από τις συμβουλευτικές οργανώσεις των Ηνωμένων Εθνών με επί κεφαλής τον Ρουμάνο καθηγητή Βεσπασιανό Πέλλα, η εργασία η σχετική με την δημιουργία ενός υπερκρατικού ποινικού δικαίου, έμεινε τελικά αχρησιμοποίητη.

2.—Η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. τον Νοέμβριο του 1947 εξήγησε από την Διεθνική Επιτροπή Δικαίου (International Law Commission) να παρασκευάσει ένα σχέδιο για ένα κώδικα παραβάσεων εις βάρος της ειρήνης και της ασφάλειας της ανθρωπότητας. Η Επιτροπή υιοθέτησε ένα τελικό σχέδιο κώδικα το 1954 και το παρουσίασε στη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. τον ίδιο χρόνο. Η Γ. Συνέλευση, όμως, με την απόφαση της 897 (IX) αποφάνθηκε ότι οι διατάξεις του κώδικα σχετίζονται με το πρόβλημα του καθορισμού τού τι αποτελεί άδικη επίθεση και ανάβαλε με την απόφασή της 1186 (XII) του 1957 την εξέταση του κώδικα ίσαμε να δοθεί ορισμός για την επίθεση από μια Ειδική Επιτροπή την οποία διόρισε.

Η Ειδική αυτή Επιτροπή δεν έφτασε σε αποτέλεσμα και δέκα χρόνια αργότερα, στα 1967, η Γενική Συνέλευση διόρισε μια άλλη Ειδική Επιτροπή. Αυτή

κατόρθωσε να δώσει συμβιβαστικά ένα ορισμό το 1974, και τότε ο Γενικός Γραμματέας του Ο.Η.Ε. ζήτησε από την Γενική Επιτροπή για τον Κώδικα των παραβάσεων ν' αρχίσει τη συζήτησή του σύμφωνα με την απόφαση 1186 (ΧΙΙ) του 1957.

Ίσαμε σήμερα, όμως, τίποτα δεν έχει γίνει ουσιαστικά ούτε για το σημαντικό αυτό ζήτημα.

3.— Αντίθετα από το καταστατικό της Κοινωνίας των Εθνών που μιλούσε μόνο για αφοπλισμό, ο χάρτης των Ηνωμένων Εθνών έχει δημιουργήσει ένα σύστημα διεθνικής συλλογικής ασφάλειας και υποχρεώνει τα μέλη του Οργανισμού να συμμορφώνονται προς τις απαιτήσεις του συστήματος αυτού.

Υπήρξε έργο των Μεγάλων Δυνάμεων η καταστρατήγηση των σχετικών διατάξεων του Χάρτη με την παράλειψη δημιουργίας των στρατιωτικών υπηρεσιών που προβλέπει το άρθρο 43. Έτσι έχει παραμείνει κολοβό το Συμβούλιο Ασφαλείας από την αρχή και επειδή ούτε και οι άλλες κυρώσεις των αποφάσεων του, που προβλέπει ο χάρτης εφαρμόζονται, η αποτελεσματικότητά τους είναι σε θλιβερό βαθμό μειωμένη.

Μάταια ακούονται κάθε χρόνο διαμαρτυρίες για την κατάσταση αυτή από πολλά μέλη στις συνεδριάσεις της Πρώτης Επιτροπής. Οι μανούβρες των μεγάλων Δυνάμεων στο τέλος υπερισχύουν και η κατάσταση παραμένει η ίδια. Τελευταία, κατόρθωσε ο ακούραστος και θαυμάσιος αγωνιστής της Κύπρου Ζήνων Ρωσσίδης ύστερα από πολύμηνο αγώνα να επιτύχει μια απόφαση σημαντική για το ζήτημα της ασφάλειας, αλλά και αυτή φαντάζομαι ότι στο τέλος θα βραχυκυκλωθεί κατά κάποιο τρόπο.

Οι πιστοποιήσεις αυτές δίνουν και την απάντηση στο δεύτερο από τα βασικά ερωτήματα, που αναφέραμε, σχετικά με την επιστημονική έρευνα του ζητήματος της διακρατικής ειρήνης. Το ερώτημα δηλαδή αν είναι σήμερα γενικά επιθυμητή η κατάργηση του θεσμού του πολέμου. Η απάντηση αυτή είναι, δυστυχώς, αρνητική.

Έτσι το μεγάλο πρόβλημα παραμένει πώς θα πεισθούν οι μεγάλες Δυνάμεις να συνεργαστούν για την καθιέρωση ενός διακρατικού ποινικού δικαίου, του οποίου, σημειώσετε, οι διατάξεις θα μοιάζουν σε πολλά με τις διατάξεις των σημερινών ενδοκρατικών ποινικών κωδίκων. Δυστυχώς δεν επιτρέπει ο χρόνος να επεκταθούμε σε λεπτομέρειες. Το επείγον ζήτημα είναι να κατανοήσουν οι μεγάλες Δυνάμεις ότι δεν υπάρχουν θεμιτές κοινωνικοπολιτικές επιδιώξεις που μπορούν να επιτευχθούν μόνον με τον πόλεμο και δεν μπορεί να επιτευχθούν

με την ειρήνη. Επίσης ότι η επιδίωξη ανομολόγητων, αθέμιτων, εγωιστικών σκοπών στη σημερινή πυρηνική εποχή είναι το πιο ανόητο, το πιο ασύμφορο, το πιο επικίνδυνο παιχνίδι που μπορεί να φανταστεί το ανθρώπινο μυαλό και αποτελεί πραγματική παραφροσύνη.

Τα προβλήματα της πυρηνικής εποχής δεν αντιμετωπίζονται με τις μικροπονηρίες, τις ασυνέπειες, τις μακιαβαλικές μανούβρες, τον αμοραλισμό και την αχαλίνωτη πλεονεξία του ιμπεριαλισμού περασμένων εποχών. Η τεχνολογική πρόοδος, με τα μέσα που έχει προμηθεύσει στους ανθρώπους, απαιτεί από αυτούς αντίστοιχη νοημοσύνη, ωριμότητα, σεβασμό της αλήθειας, συνέπεια και υπευθυνότητα.

Ο μόνος τρόπος να λυθεί ειρηνικά το πρόβλημα αυτό, το πρόβλημα της συνεργασίας των μεγάλων Δυνάμεων στη δημιουργία ενός καθεστώτος υπερκρατικού δικαίου είναι η κινητοποίηση και η πίεση της παγκόσμιας κοινής γνώμης προς την κατεύθυνση αυτή.

Αυτό δεν είναι έργο ούτε των στρατιωτικών, που είναι υποχρεωμένοι να προετοιμάζονται όσο μπορούν περισσότερο και καλύτερα για την περίπτωση πολέμου. Ούτε των πολιτικών, που με τη σημερινή οργάνωση του κόσμου είναι συχνά υποχρεωμένοι να μη λένε την αλήθεια. Είναι έργο των φιλοσόφων και των δασκάλων, των εκπροσώπων της παιδείας γενικά, των οποίων αποστολή και προορισμός είναι να ερευνούν απροκατάληπτα για την αλήθεια και να κηρύττουν την αλήθεια χωρίς φόβο και με πάθος.

Είναι φανερό ότι το πρόβλημα αυτό πρέπει πρώτα να λυθεί στο μυαλό και στην ψυχή των ανθρώπων. Όπως ωραία το έχει διατυπώσει ο ποιητής Mc Leish, «αφού οι πόλεμοι αρχίζουν στο μυαλό των ανθρώπων, στο μυαλό των ανθρώπων πρέπει να κατασκευαστούν τα προπύργια της ειρήνης».

Για να κερδιθεί, όμως, το μυαλό και η ψυχή των ανθρώπων και να επηρεαστούν και να οδηγηθούν, όσο υπάρχει ακόμη καιρός, στον δρόμο της ειρήνης εκείνοι ιδίως από τους οποίους εξαρτάται περισσότερο η εμπέδωσή της, είναι ανάγκη να γίνει, το ταχύτερο πιά, μια ψυχωμένη εξόρμηση για την απροκατάληπτη την αυστηρά επιστημονική έρευνα κάθε πλευράς του προβλήματος, για την δημιουργία φωτισμένης κοινής γνώμης, η οποία θα επιβάλει τελικά την ορθή λύση.

Τελευταία, έχει ξεσηκωθεί πάλι μια μεγάλη μερίδα του κόσμου και ασχολείται με το ζήτημα του πολέμου. Η κίνηση αυτή ογκώνεται καθημερινά και έχει προσλάβει ήδη σημαντικές διαστάσεις ιδίως στις Ηνωμένες Πολιτείες. Το κοινό αίτημα είναι ο πυρηνικός αφοπλισμός και σαν «πρώτο βήμα» ο περιορισμός, το «πάγωμα», όπως λένε, των πυρηνικών εξοπλισμών.

Είναι, βέβαια, αξιέπαινη η κίνηση αυτή και αναμφισβήτητα κάποια πρόοδος, αν παραβληθεί προς την αδιαφορία. Αλλά, δυστυχώς, βρίσκεται κάπως έξω από το πραγματικό πρόβλημα. Όσο και αν «παγώσει» ο πυρηνικός εξοπλισμός, και αν ακόμη μπορούσε με την σημερινή οργάνωση του κόσμου να επιτευχθεί γενικός πυρηνικός αφοπλισμός, το πρόβλημα της ειρήνης θα έμενε άλυτο όσο και πριν. Ίσως ακόμη πιο άλυτο και απειλητικό γιατί θα είχε εκλείψει ο παράγοντας του τρόμου των πυρηνικών όπλων.

Όστε, η ανάγκη για την εξόρμηση των δασκάλων και την επιστημονική έρευνα και διαφώτιση, που ανάφερα, παραμένει επείγουσα.

Φυσικά, στην κατηγορία των δασκάλων με την έννοια που χρησιμοποιείται η λέξη εδώ ανήκουν όλοι όσοι, ανεξάρτητα από το επάγγελμα που εξασκούν, έχουν το ενδιαφέρον, την ικανότητα και τη θέληση να εργαστούν για την εξακρίβωση της αλήθειας και για τη διάδοση και επικράτησή της. Η αλήθεια, είναι το μόνο μας όπλο για την επιτυχία του σκοπού αυτού. Και είναι όπλο που και η πιο τρομερή πυρηνική βόμβα είναι ανίκανη να καταστρέψει.

Οι Ακαδημίες, σαν ανώτατα ιδρύματα επιστήμης και παιδείας έχουν κατ'εξοχήν θέση στην εξόρμηση αυτή. Γι' αυτό και τόλμησα να σας απασχολήσω απόψε με το ζήτημα αυτό, αλλά και για έναν άλλο ακόμη λόγο.

Πιστεύω ότι η Ακαδημία Αθηνών, με το γόητρο που διαθέτει σαν ανώτατος εκπρόσωπος της πιο εκλεκτής και πιο φημισμένης πνευματικής κληρονομίας της Οικουμένης, έχει τεράστιες δυνατότητες και επομένως ιδιαίτερη υποχρέωση να συμβάλει στη λύση του ζωτικότετου αυτού ανθρώπινου προβλήματος, παίρνοντας ηγετική θέση στην επιστημονική έρευνά του και στη σχετική κίνηση διαφωτισμού.

Δυστυχώς, δεν επιτρέπει ο χρόνος να καταγίνει κανείς με περισσότερες λεπτομέρειες για την οργάνωση μιάς τέτοιας εκστρατείας. Θα ήθελα μόνο να εκφράσω την πεποίθηση ότι μιά τέτοια πρωτοβουλία θα έχει παγκόσμια υποστήριξη και η εργασία που απαιτείται για να επιτύχει θα εύρει άπειρους εθελοντές ιδίως από τις τάξεις της φωτισμένης νεολαίας, που θα εύρει έτσι μια ακόμα δημιουργική κατεύθυνση στη δράση της.

Η λογική και το κοινωνικό ένστικτο όλο και μεγαλύτερου αριθμού ανθρώπων απαιτούν αναγνώριση της πραγματικότητας ότι ο κόσμος είναι πια ένας για όλη την ανθρωπότητα, στην οποία και ανήκει. Τα επί μέρους συμφέροντα και οι διαφορές στις πολιτικές θεωρίες και αντιλήψεις δεν δικαιολογούν την αυτοκαταστροφή. Απαιτούν, αντίθετα, την δημιουργική συνεργασία όλων των μελών της

μεγάλης οικογένειας των εθνών για μιά νέα σύνθεση στη σημερινή διαλεκτική φάση της ιστορίας που θα επιτρέψει την καλύτερη χρησιμοποίηση του αφάνταστου πλούτου των τεχνικών μέσων, που βρίσκονται τώρα στη διάθεση των ανθρώπων, για το γενικό καλό.

Ο αριθμός εκείνων που έχουν συναίσθηση της αλήθειας αυτής γίνεται κάθε μέρα μεγαλύτερος και μαζί μεγαλώνει η αγωνιώδης απαίτηση και προσδοκία να συμμορφωθούν με την νέα πραγματικότητα ιδίως εκείνοι που έχουν τη δύναμη να μεταβάλουν την τεμαχισμένη σήμερα κοινωνία αλληλοκαταστρεφόμενων ψυχοπαθών σε μιά παγκόσμια πολιτεία συγχρονισμένων και λογικευόμενων ανθρώπων.

Φοβάμαι ότι σας εκούρασα. Θα το ξανακάνω με ιδιαίτερη ευχαρίστηση αν η Ακαδημία Αθηνών δεχθεί με ευμένεια την εισήγηση που ακούσατε και αναλάβει την πρωτοβουλία που ονειρεύονται σήμερα πάμπολλα εκατομμύρια ανθρώπων.

Σας ευχαριστώ.
